

Hørings svar om ny opplæringslov m.v.

Til Kunnskapsdepartementet

Deres ref.: 21/4454

Human-Etisk Forbund er et humanistisk livssynsamfunn med over 105.000 medlemmer, fra 15 år og eldre. Vi arbeider for en sekulær stat som ramme om et mangfoldig samfunn. Vi er en organisasjon som er veldig opptatt av at fellesskolen i større grad skal ivareta tros- og livssynsmangfoldet i det moderne samfunnet.

Vårt hørings svar om departementets forslag til ny opplæringslov og endringer i friskoleloven, konsentrerer seg primært om momenter knyttet til tro og livssyn, og barns grunnleggende rettigheter.

Sammendrag av Human-Etisk Forbunds innspill: I vårt hørings svar fokuserer vi på forslagene som omhandler tros- og livssynsamfunnene og rettighetene forankret i loven.

Vi støtter:

- Et forbud mot all forkynning i opplæringen.
- Å fjerne muligheten til å dele elevene inn etter etnisitet.
- Tydeliggjøringen av fritaksretten for elever ved VGS.
- Å videreføre reklameforbudet i opplæringsloven.
- Videreføring av retten til permisjon for helligdager i øvrige trossamfunn enn Den norske kirke
- Lovfesting av prinsippet om barnets/elevens beste i opplæringen.
- Lovfesting av ansvarlig opplæring (som departementet ikke har tatt stilling til).

Vi støtter ikke:

- Videreføringen av plikt til å delta i aktiviteter som ikke er fag i grunnskolen slik lovteksten er i dag.
- Videreføringen av manglende fritaksrett for elever ved friskoler etter friskoleloven §2-1, andre ledd a) og §3-12.
- Videreføringen av den kristne formålsparagrafen i opplæringsloven.
- Fjerning av lovtekst om respekt for elevene og foreldrenes religiøse og filosofiske overtydninger.
- Fjerning av informasjonsplikten til kommunene ovenfor foreldre om fritaksretten.
- Videreføring av KRLE-faget slik det er i dag.

Forbud mot forkynnelse for all opplæring:

Departementet foreslår å innføre et generelt forbud mot forkynning i forslag til ny §14-5. Gjeldende opplæringslov forbyr forkynning i KRLE-faget, men åpner opp for forkynning i andre deler av opplæringen. Human-Etisk Forbund er fornøyd med at departementet foreslår å presisere og utvide forbudet i en selvstendig paragraf og ikke følge opplæringslovsutvalgets forslag på dette punktet.

Utvalget ville presisere det i sitt forslag til §13-7 som er titulert «*Opplæring om livssyn og fritak frå aktivitetar i opplæringa på grunn av livssyn*». Utvalgets forslag kunne ført til misforståelser, da paragrafens tittel gir signaler om at det nye forkynningsforbudet kun ville

gjelde for opplæring om livssyn. Departementets forslag er mer tydelig og gir mindre rom for misforståelser av lovverket.

Plikt til å delta i aktiviteter som ikke er opplæring i fag i grunnskolen:

Departementet foreslår å støtte utvalgets anbefaling om å videreføre hjemmelen til å gi forskrift om plikt til å delta i aktiviteter som ikke er opplæring i fag i §1-3, sjette avsnitt. I dag brukes hjemmelen som en mulighet til å pålegge mer fysisk aktivitet i skolen, utenfor opplæringen. Vi er bekymret for hvordan denne hjemmelen kan anvendes til å pålegge annen aktivitet som ikke er opplæring i fag. Denne paragrafen må sees i sammenheng med departementets forslag til §14-5

Det er nødvendig at teksten til denne hjemmelen konkretiserer hvilken aktivitet som hjemmelen åpner for gjennom forskrift. §1-3, sjette avsnitt bør få en ny ordlyd.

Et mer tros- og livssynsmangfoldig fag:

Departementet, og opplæringslovutvalget har ikke vurdert om KRLE-faget i sin helhet skal videreføres slik det er i dag, eller om det skal endres for å reflektere at Norge, og verden, i dag er mer tros- og livssynsmangfoldig. I etterkant av at den norske stat ble dømt i EMD for KRL-faget, for fagets manglende respekt for foreldreretten, ble faget endret til et mer mangfoldig fag. RLE (Religion, Livssyn og Etikk) tok for seg de store verdensreligionene, det humanistiske livssynet og etiske spørsmål på en mer likeverdig måte.

Det er uheldig at faget ble endret for å gi en religion økt fokus i undervisningstiden, på bekostning av andre trosretninger i faget. Departementet begrunnet den gang i sitt forslag til endring av RLE-faget kristendommens sentrale plass i faget bl.a. med at «Kunnskap om kristendommen gir også et godt grunnlag for å lære om, og forstå, andre religioner og livssyn.» (pkt 4.4.2) Dette er uttrykk for en svært tvilsom pedagogikk. Her la departementet kristendommen til grunn som standard og fasiten som «de andre» skal sammenlignes med og måles opp mot. Det var en feil endring å gjennomføre.

Vårt standpunkt i denne saken er nøye forklart i vårt hørings svar¹ til endringen av RLE-faget

Lovfesting av forsvarlig opplæring:

Departementet har bedt om innspill til utvalgets forslag om å lovfeste et krav om at opplæringen, og annen virksomhet etter opplæringsloven, skal være forsvarlig. Human-Etisk Forbund er enig i departementets egen argumentasjon. Det er allerede etablert rettspraksis som tilsier at opplæringen i den norske skolen skal ha en viss kvalitet.

Å lovfeste et forsvarlighetskrav vil forenkle tilgangen til informasjon om elevene og foreldrenes rettigheter i skoleverket. Det er slik som departementet selv fremhever, at flere deler av det norske lovverket inneholder et forsvarlighetskrav. Dette gjelder integreringsloven, barnevernloven, helse- og omsorgstjenesteloven og sosialtjenesteloven. Det bør ikke være problematisk å innføre et slikt krav for skoleeierne i Norge.

Vi støtter primært at lovfestingen skal gjelde for hele opplæringen og annen virksomhet etter opplæringsloven.

¹ <https://human.no/nyheter/horinger/horingsuttalelse-om-endringer-i-rle-faget/>

Ikke videreføre muligheten til å dele elever inn etter etnisitet:

Human-Etisk Forbund vil fremheve at vi støtter departementets vurdering om å ikke videreføre hjemmelen til å kunne dele elever inn etter etnisitet.

Lovfeste prinsippet om barnets beste:

Human-Etisk Forbund vil fremheve at vi støtter departementets forslag til §10-1, og at ordlyden som benyttes er «elevens» for å sikre rettigheten gjennom hele opplæringen, også når elevene er over 18 år.

Tydeliggjøring av fritaksretten så den gjelder elever i videregående opplæring:

Human-Etisk Forbund vil fremheve at vi støtter forslaget om å videreføre retten til fritak i opplæringen, men med endringer for å sikre at retten også gjelder elever i videregående opplæring i forslag til ny §14-6. HEF vil minne om at behovet for fritak vil bli mindre dersom det vedtas et generelt forbud mot forkynnende aktiviteter i skoletiden.

Videreføring av retten til permisjon for helligdager i øvrige trossamfunn enn Den norske kirke:

Human-Etisk Forbund vil fremheve at vi støtter forslaget til § til § 2-2, femte avsnitt, fra departementet. Dette er viktig for å ivareta barn og unges selvstendige rett til tros- og livssynsfrihet.

Fritaksretten for elever ved privat- og friskoler:

Vi er enig i departementets vurdering om å videreføre fritaksretten for elever ved private skoler i Norge. Private skoler mottar ikke statsstøtte og har ikke et krav til å være fundert på et spesifikt verdigrunnlag. Vi synes det allikevel er uheldig at departementet ikke ønsker å styrke elever og deres foreldres rettigheter ved friskoler.

Ved å fortsatt undra elevenes fritaksrett etter Friskoleloven §2-1, andre ledd a) og §3-12 tar ikke staten hensyn til at barn kan vokse opp i svært religiøst konservative familieforhold.

Når barnet er under 15 år, er det foreldrenes privilegium å beslutte hvor barnet deres skal gå på skole. Barna kan pålegges av sine foreldre å gå på en friskole med livssyn som verdigrunnlag. Etter at barnet har fylt 15 år, tar departementet det forgitt at eleven ikke lever med et betraktelig sosialt press fra foreldrene om å fortsatt gå på skolen, til tross for at eleven kanskje ikke deler skolens verdisyn. Det er ingen selvfølge at samtlige elever ved en religiøst forankret friskole tilhører trossamfunnet skolen er fundert på.

Det er viktig å ivareta friskolene i lovverket for å sikre foreldrenes rettigheter, men det må samtidig være mulig å sikre barnets individuelle rettigheter. Det er en balansegang som er mulig å oppnå gjennom å styrke fritaksretten i friskoler.

Det er synd at departementet ikke deler samme vurdering. Elevers rettigheter bør være generelle, og bør ikke differensieres for å opprettholde legitimiteten til definisjonen mellom forskjellige typer skoler.

Dette er også problematisk på et generelt grunnlag. Barnets tanke-, samvittighets- og religionsfrihet er sikret i artikkel 14 i FNs konvensjon om barns rettigheter (barnekonvensjonen):

The child has the right to freedom of thought, conscience and religion. The state shall respect the rights and duties of the parents to provide direction to the child regarding his or her rights in such matters.

Selv om barnekonvensjonen, som det framgår over, også sikrer foreldrenes rett til å rådggi barnet sitt i livssynsspørsmål, så betyr det ikke at elever i religiøse friskoler uten videre kan fratas sin tanke-, samvittighets- og religionsfrihet, slik departementet legger opp til. Stålsett-utvalget (NOU 2013:1, pkt. 19.3.7) foreslo at alle elever over 12 år i offentlige eller private skoler skal ha full fritaksrett etter § 2-3a i opplæringsloven. Human-Etisk Forbund støtter Stålsett-utvalgets forslag.

En reklamefri skole:

Vi er fornøyde med at departementet har lyttet til høringsvarene som er blitt gitt til utvalgets anbefalinger på dette punktet. Det er viktig at lovbestemmelsen som er forankret i departementets forslag til § 27-2, videreføres. Det er en markant forskjell på i opplæringsloven og markedsføringsloven.

Markedsføringslovens regler dreier seg i hovedsak om reklame for kommersiell handel og dekker ikke fullt ut dagens bestemmelser i opplæringsloven, slik departementet selv påpeker. Spesifikt gjelder dette forbudet i opplæringslovens § 9-6 mot reklame som «i stor grad kan påvirke holdningar, åtferd og verdier». Tilsvarende formulering ligger også i friskolelovas § 7-1a, og er presisert på en egen veileder fra Utdanningsdirektoratet².

Human-Etisk Forbund får stadig meldinger om at det foregår bibelutdeling og andre misjonerende framstøt i skolen fra Den norske kirke og andre kristne aktører. Derfor mener vi det vil være fornuftig å skjerpe dagens lovparagraf ytterligere. Vårt konkrete forslag til formulering kan leses nederst i høringsvaret. Vi vil understreke at vi ikke sikter til at religiøse tekster som er en del av opplæringen er reklame, når vi foreslår å legge til ordet «livssyn». Presentasjon av tros- og livssynssamfunn og religioner og livssyn i lærebøkene i KRLE er selvsagt ikke reklame, men f.eks. ranselpost fra den lokale kirken om deres aktivitetstilbud for barn og unge må regnes som reklame etter denne paragrafen.

Formålsparagrafen i opplæringsloven:

Human-Etisk Forbund mener det var uheldig at opplæringslovutvalget ble tildelt et innskrenket mandat hvor de ikke kunne gjøre reelle innholdsendringer i paragraf §1-2, men kun foreslå mindre språklige endringer. Opplæringsloven, som regulerer opplæringen for alle elever i Norge, bør ikke gi en preferanse for den kristne tro. «*Opplæringa skal byggje på grunnleggjande verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon...*». Verdier som listes opp i paragrafen er ikke særegne for den kristne tro, men tilhører samfunnet som fellesskap. Norge er et mangfoldig land, med en befolkning som tilhører et bredt spekter av tros- og livssynsamfunn. At formålet med opplæringen til hele landets befolkning skal være fundert på én trosretning er uheldig.

Derfor ber Human-Etisk Forbund at departementet foreslår endringer til formålsparagrafen som gjør paragrafen mangfoldig og mer representativ ovenfor befolkningen som loven

² https://www.udir.no/globalassets/upload/lov_regelverk/5/veileder_reklame_i_skolen.pdf

regulerer. Vi råder departementet til å hente inspirasjon fra Bostadutvalget³ (NOU 2007:6), som brukte verdiene, ikke religion, som grunnlag.

Informering om fritak og om innhold i opplæringen:

Human-Etisk Forbund støtter ikke departementets forslag om å ikke videreføre plikten til at kommunene årlig skal informere elevene og foreldrene, både om for fritak og innholdet i opplæringen. Opplæringslovsutvalget foreslår å samle informasjonsplikten til i en bestemmelse i deres forslag til § 2-6, hvor denne plikten vil falle bort.

Human-Etisk Forbund har mange medlemmer som opplever at kommunene og skolene ikke følger opp informasjonsplikten sin godt nok etter dagens lovverk. Flere elever og foreldre får ikke informasjonen om fritak årlig, heller ikke i forkant av religiøst forkynnende arrangement. Vi mener ikke løsningen på manglende oppfølging av informasjonsplikten er grunnlagt tilstrekkelig av departementet, og ber om at lovbestemmelsen videreføres.

Fjerne lovtekst om respekt for elevene og foreldrenes religiøse og filosofiske overtydninger:

Human-Etisk Forbund er uenig i departementets forslag for å fjerne at skolen «skal vise respekt for elevane og foreldra sine religiøse og filosofiske overtydingar» i bestemmelsen om fritak. At dagens lovtekst er tydelig, gjør det lettere for foreldre og elever å få kunnskapen om sine rettigheter innenfor opplæringsloven. Å gjøre lovverket mindre tydelig ovenfor leserne, samtidig som departementet foreslår å ikke videreføre at kommunen skal årlig informere elevene og foreldrene både om reglene for fritak og om innholdet i opplæringen, vil slå uheldig ut. Det har vært et selvstendig mål med arbeidet for den nye opplæringsloven å tydeliggjøre rettighetene til foreldrene og elevene, noe dette forslaget strider mot.

Konkrete forslag:

En ny paragraf bør settes inn på egnet plass i loven, med tittel «Om reklame i skolen» og med følgende ordlyd:

- Skoleeigaren har eit særskilt ansvar for å sjå til at reglane mot kommersiell reklame overfor barn som er gitt i marknadsføringslova §§ 19-21 blir fulgt. I tillegg har skoleeigaren eit særskilt ansvar for at elevane ikkje blir utsette for reklame som er meint å påverke holdningar, åtferd, verdiar og livssyn. Det særskilte ansvaret gjeld på skolens område, i lærebøker og andre læremiddel som blir nytta i opplæringa. Departementet kan gi nærmare forskrifter. Livssynsbaserte friskoler og privatskoler er untatt den andre setningen i paragrafen.

Endre §3-12 i Friskoleloven til:

- Opplæringslova § 2-3a gjeld tilsvarande for elevar i skolar godkjende etter lova her. (Paragrafnummeret må oppdateres etter hvilket nummer i ny opplæringslov som fritaksretten blir hjemlet i.)

Vennlig hilsen Human-Etisk Forbund

Trond Enger, generalsekretær

Lars-Petter Helgestad, sjef for politisk avdeling

³ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/NOU-2007-6/id471461/>

